

8. Закон України «Про соціальний діалог» № 2862-VI від 23 грудня 2010 // ВВР. – 2011. – № 28. – Ст. 255.

9. Інтегральний індекс регіонального людського розвитку за 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. – Режим доступу: http://idss.org.ua/ukr_index.html

10. Діяльність громадських об'єднань в Україні у 2015 р./ Статистичний Бюлетень / відпов. за випуск. О. О. Кармазіна – Київ: Державна служба статистики України, 2016 – 100 с.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF SOCIO-ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF TRADE ENTERPRISE

УДК 338.462.061.5

Золотарьов С.К.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

Шило Ю.М.

студент Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуті існуючі методичні підходи щодо формування соціально-економічного механізму управління торговельним підприємством та запропоновано структуру соціально-економічного механізму торговельного підприємства з урахуванням особливостей сучасного розвитку економіки України.

Ключові слова: механізм, підприємство, торгівля, фактори, розвиток.

В статье рассмотрены существующие методические подходы к формированию социально-экономического механизма управления торговым предприятием и предложена структура социально-экономического

механизма торгового предприятия с учетом особенностей современного развития экономики Украины.

Ключевые слова: механизм, предприятие, торговля, факторы, развитие.

In the articles considered existent methodical approaches are in relation to forming of socio-economic mechanism of management a trade enterprise and the structure of socio-economic mechanism of trade enterprise is offered taking into account the features of modern development of economy of Ukraine.

Key words: mechanism, enterprise, trade, factors, development.

Постановка проблеми. Діяльність сучасного підприємства залежить від якості управління його економічними і соціальними процесами. Існування будь-якої економічної системи (включаючи підприємство) донедавна підтримувалося через управління її обміном із зовнішнім середовищем матеріалами, енергією, інформацією, що реалізується у формі економічних процесів. Проте такий підхід до організації управління вже не відповідає ні сучасним загальносвітовим вимогам господарювання, ні вирішенню проблем, що склалися в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування ефективних соціально-економічних механізмів управління розвитком торгівлі займаються такі вчені як Н. І. Дуляба, Я. Д. Качмарик, П. О. Куцик, Р. Л. Лупак, А. А. Малицький, Н. Г. Міценко, М. Є. Рогоза, І. А. Сененко, Т. В. Футало та інші.

Разом з тим, з наукової точки зору залишаються малодослідженими проблеми щодо забезпечення соціально-економічного розвитку торговельних підприємств у зв'язку зі зміною економічної кон'юнктури споживчого ринку, платоспроможного попиту споживачів, рівня та характеру державного впливу на розвиток торговельної сфери в Україні

та торговельного співробітництва вітчизняних підприємств з відомими закордонними компаніями.

Постановка дослідження. Метою дослідження є удосконалення методичних основ формування та реалізації соціально-економічних механізмів управління торговельним підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємство необхідно розглядати як економіко-соціальну систему, життєздатність якої залежить від організованості не тільки економічних, а і соціальних процесів. Для управління ними слід розробити нові методологічні основи, нову концепцію менеджменту, щоб ліквідувати розбіжності, що виникли в продуктивних силах і виробничих відносинах, а саме: сприяти введенню в дію, крім економічних чинників виробництва, таких соціально-економічних ресурсів, як підприємливість, компетентність, попит, позитивний імідж; ефективно реформувати відносини власності; організувати управління повним циклом відтворення капіталу; розвивати цінності нової культури підприємства; сприяти кооперації інтелектуальної праці, розвитку самоменеджменту діяльності творчої людини; посилювати соціальну відповідальність менеджменту і створювати на підприємстві клімат соціального партнерства.

Соціально-економічний механізм – це система формування цілей, мотиваційних чинників, стимулів і організаційних технологій, що дозволяють використовувати в процесі трудової діяльності матеріальний і трудовий потенціал підприємства і рух засобів виробництва для досягнення кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів, власних і державних інтересів.

Господарський механізм торговельної сфери повинен враховувати мінливість ринкової кон'юнктури, викликану випуском принципово нових виробів, надходженням товарів з-за кордону, відносною самостійністю і відособленістю діяльності численних підприємств та організацій торгівлі. Все це, природно, справляє вплив і на методи господарювання.

Тому специфіка функціонування господарського механізму в торгівлі визначається наявністю:

- 1) особливих форм і методів організації управління;
- 2) характерних рис у використанні економічних важелів і стимулів впливу торгівлі на виробництво;
- 3) конкретних прийомів визначення показників торговельно-господарської діяльності;
- 4) відмінних рис у структурі основних і оборотних фондів, у змісті доходів і видатків торговельних організацій, у формах матеріального і морального стимулювання;

5) особливостей у товарному обігу у зв'язку з відносно високим ступенем насиченості ринку товарами і підвищенням ролі споживача у господарських зв'язках.

В економічній літературі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 10] висловлюються різноманітні думки щодо структури господарського механізму. Автори використовують різноманітні критерії дослідження і принципи диференціації підсистем господарського механізму. Так, розглядаючи блочну систему його моделей, з якої випливає лінійно-послідовна підсистема з виділенням ієрархічних рівнів господарювання, частіше всього виокремлюють три найважливіші підсистеми господарського механізму: економічну, соціальну, організаційно-технічну. Кожна з підсистем складається з самостійних блоків елементів, що подають загальну структуру господарського механізму у вигляді горизонтальних зв'язків між загальними функціональними, спеціальними функціональними підсистемами та підсистемами забезпечення.

У цілому можна погодитися з блочною структурою господарського механізму, але без виділення окремих підсистем як основних і допоміжних. Відповідно до цього твердження на рис. 1 автором побудована модель структури господарського механізму управління торгівлею.

Відповідно до наведеної структури до складу господарського механізму включають планування,

Рис. 1. Модель структури господарського механізму управління торгівлею

економічні важелі та стимули, організаційну структуру органів управління та їх функціональну субординацію, різноманітні форми трудової ініціативи працівників та їх участі в управлінні.

Економічна підсистема господарського механізму торгівлі характеризує економічний вплив на об'єкт управління за допомогою методологічного, інформаційного, програмного, технічного, фінансового і кадрового забезпечення.

Організаційна підсистема складається зі спеціальних функціональних блоків, які включають управління господарськими зв'язками підприємства, науково-технічним прогресом і маркетинговими дослідженнями, а також якістю товарів і послуг.

Соціальна підсистема господарського механізму торгівлі містить управління соціальним розвитком працівників підприємства, психологічні методи управління, участь колективу підприємства в управлінні.

Особливості господарського механізму в торгівлі по-різному проявляються на різних етапах розвитку галузі.

В роботі М. Є. Рогози та І. А. Сененко виокремлено наступні основні взаємопов'язані чинники, які впливають на розвиток господарського механізму в торгівлі:

- 1) форма власності;
- 2) обсяг і внутрішньогалузева структура господарства;
- 3) поглиблення і розширення господарських зв'язків;

- 4) науково-технічний прогрес;
- 5) концентрація матеріальних і трудових ресурсів;
- 6) ступінь підготовки кадрів;
- 7) рівень життя населення;
- 8) стан економічної науки;
- 9) особливі умови внутрішньої та зовнішньої економічної політики держави [10, с. 130-131].

Одним з малодосліджених в економічній літературі чинників, що справляють комплексний вплив на господарський механізм у торгівлі, є форма власності. В умовах перехідної економіки в економічні відносини включаються різноманітні форми власності, їх рівноправність і конкуренція між ними, як показує світовий досвід, відбивається передусім на загальному підвищенні ефективності торгівлі.

Наступним чинником, що безпосередньо впливає на вдосконалення господарського механізму торгівлі, є характеристика кількісних та якісних змін у матеріально-технічній базі, що викликані вдосконаленням техніки, застосуванням прогресивних засобів управління і забезпечують підвищення ефективності роботи галузі.

Важливим чинником для вироблення науково обґрунтованої системи господарського механізму є розвиток економічної науки та рівень підготовки кадрів. Висока кваліфікація керівників і фахівців у торгівлі дасть можливість застосувати сучасні методи управління і прийняти оптимальні управлінські рішення.

Господарський механізм управління розвитком торгівлі відзначається особливо вираженим соці-

Рис. 2. Структура соціально-економічного механізму управління торговельним підприємством

альним спрямуванням. Його кінцева мета – якнайповніше задовольняти попит населення за високої якості обслуговування, що вимагає додаткових витрат матеріальних і трудових ресурсів. Багато в чому це залежить від упровадження прогресивних форм розвитку торгівлі, вдосконалення складу торгової мережі.

Складовим елементом системи господарського механізму торгівлі є соціально-економічний механізм управління розвитком торговельного підприємства, життєздатність якого визначається його адекватністю зовнішньому середовищу.

У той же час особливості механізму управління розвитком торгівлі створюють умови для його самостійного розвитку.

На рис. 2 наведена розроблена та запропонована авторами структура соціально-економічного механізму управління торговельним підприємством.

До структури соціально-економічного механізму управління торговельним підприємством слід віднести:

1) ринковий механізм регулювання торговельної діяльності підприємств, що виявляється передусім у сфері споживчого ринку, де попит і пропозиція формують рівень цін на товари, визначають можливість знаходження нової ринкової ніші або розширення обсягу діяльності, дають змогу сформулювати систему господарських зв'язків з поставальниками товарів тощо. Крім того, діяльність торговельного підприємства пов'язана з дією цього механізму і на фінансовому ринку, ринку праці та ін. У міру поглиблення ринкових відносин роль ринкового механізму регулювання діяльності торговельних підприємств буде зростати;

2) механізм регулювання соціально-економічних аспектів розвитку торговельного підприємства, що формується всередині самого торговельного підприємства, де може бути розроблена система цільових показників з окремих аспектів його економічної, соціальної, організаційної або фінансової діяльності;

3) система соціально-економічних методів управління розвитком торговельного підприємства, що реалізується у процесі вироблення управлінських рішень, де використовується широка система методів і досягаються бажані результати;

4) способи контролю за господарською діяльністю торговельного підприємства, які значною мірою визначають соціально-економічну ефективність усієї системи управління торговельним підприємством і базуються на прийомах економічного аналізу різноманітних видів господарської діяльності.

Висновки. Управління торговельними підприємствами – складний динамічний процес, під впливом середовища в об'єкті управління з часом змінюються параметри й характеристики його стану. При формуванні соціально-економічного механізму управління підприємствам необхідно враховувати ці зміни, а, головне, прогнозувати їх.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильєва В. В. Развитие внутреннего механизма регулирования деятельности предприятий розничной торговли / В. В. Васильєва // Проблемы современной экономики. – 2009. – № 1 (29). – С. 21-34.
2. Грещак М.Г. Внутрішній механізм підприємства: [навч. посіб.] / Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С.; за ред. М. Г. Грещака. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.
3. Гросул В. А. Методологічні засади управління соціально-економічним розвитком підприємства: автореферат дисертації доктора економічних наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / В. А. Гросул. – Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2010. – 40 с.
4. Измалков С. Б. Теория экономических механизмов / С. Б. Измалков, К. И. Сонин, М. М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С. 4-26.
5. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства: монографія / А. В. Куценко. — Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.
6. Куцик П. О. Організаційно-економічний механізм функціонування оптової торгівлі в ринковому середовищі: монографія / П. О. Куцик, М. Я. Вірт. – Львів: Львівська комерційна академія, 2011. – 320 с.
7. Малицький А. А. Ресурсне забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму управління підприємством роздрібною торгівлі: / А.А. Малицький // Українська наука XXI століття: зб. наук. праць п'ятої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (17-19 червня 2009 року). – К.: ВВПІК, 2009. – С. 10-14.
8. Міценко Н. Г. Діагностика дієвості економічного механізму торговельного підприємства: монографія / Н. Г. Міценко, Н. І. Дуляба – Львів: Львівська комерційна академія, 2012. – 224 с.
9. Организационная структура предприятий / [Д. Г. Коноков, М. А. Рожков, А. О. Смирнов и др.] – [2-е изд.]. – М.: ИСАРП, 1999. – 176 с.
10. Рогоза М. Є. Управління соціально-економічним розвитком підприємств: механізми, моделі формування та організація процесів: монографія / М. Є. Рогоза, І. А. Сененко. – П.: Вид. ПУЕТ, 2014. – 218 с.